

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

© Ministerstvo obrany ČR – VHÚ Praha, 2014

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Zrod Generálního štábu v zakladatelském období státu a armády (1918–1920)	2
Stabilizovaná armáda (1921–1925)	4
Dilemata mírových let (1926–1933)	6
Ve jménu modernizace obrany státu (1933–1939)	8
V Polsku a ve Francii (1939–1940)	10
Ve Velké Británii (1940–1945)	12
Na cestě k totalitě (1945–1948)	14
Sovětizace armády (1948–1955)	16
V prvním sledu Varšavské smlouvy (1956–1968)	18
Okupace a normalizace (1968–1989)	20
V demokracii a aliančních strukturách (po roce 1989)	22

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Zrod Generálního štábu v zakladatelském období státu a armády (1918–1920)

Československá armáda postrádala po odtržení země od Rakouska-Uherska ústřední orgán velení, tedy generální štáb. Zatím vznikl jen centrální správní úřad, jež reprezentovalo Ministerstvo národní obrany (MNO). Specifická atmosféra po první světové válce vedla k neblahému podcenění armádních potřeb. Ryze vojenskou povahu měl z celého MNO, které tvořilo 17 odborů, pouze jediný, a to III. (vojenský) odbor. Tento stav byl trvale neudržitelný. Československá vláda se proto rozhodla pověřit ministra zahraničních věcí Edvarda Beneše vyjednáváním pomoci od Francie, hlavního spojence. Jednání vyústila ve vyslání Francouzské vojenské mise (FVM). Její působnost byla založena na dvou základních mezivládních aktech. Prvním se stal *Kontrakt o vyslání FVM do Čech* (míněn byl ovšem celý stát) z 20. ledna 1919. Druhý dokument z 26. ledna se nazýval *Dohoda mezi vládami francouzskou a československou o pravomocích FVM*. Kompetence mise měla celoarmádní a celostátní rozměr.

Francouzská vojenská mise působila v Československu od 13. února 1919 (počáteční početní stav osob zahrnoval 45 důstojníků, maximum v říjnu téhož roku 145 důstojníků). Oficiálně byla pověřena organizací čs. armády, vojenské správy a armádního školství. Zorganizování generálního štábu bylo ovšem jedním z jejích nejvýznamnějších úkolů. Posledně zmíněná dohoda dokonce předurčovala šéfa mise náčelníkem budoucího čs. generálního štábu. Stal se jím

divizní generál Maurice Pellé, vysoce fundovaný a zkušený štábní pracovník i letitý vojenský diplomat s vytříbeným citem pro různá prostředí, v nichž během své kariéry působil.

Na jaře roku 1919 se Francouzská vojenská mise rovněž zasloužila o stabilizaci čs. armády v době války s Maďarskou republikou rad. Generální štáb vznikl v průběhu uvedeného konfliktu sloučením personálu FVM a III. (vojenského) odboru MNO a jeho organizace vycházela ze struktury Francouzské vojenské mise. Tvořil ji náčelník, I. a II. podnáčelník, 1. (organizační), 2. (zpravodajské), 3. (operační) a 4. (dopravní) oddělení. Velitelská místa měla paritní francouzsko-československé zastoupení podle modelu francouzský náčelník – čs. podnáčelník, respektive zástupce.

Přilba vř. 15 „Adrian“, osobní památka na gen. Maurice Pellého ze sbírek VHU Praha

*Generál Maurice Pellé, náčelník Generálního
(od 19. září 1920 Hlavního) štábu
čs. branné moci v letech 1919–1920*

*Generálská čepice
képi, osobní památka
na gen. Maurice Pellého
ze sbírek VHÚ Praha*

*Ukázka konkrétního francouzského vlivu na čs. armádu
– žáci Vojenské instrukční školy v Milovicích při výcviku
ve střelbě z lehkého kulometu Chauchat v roce 1919*

*Vojenská slavnost
v Praze 14. července 1919
při příležitosti francouzského
národního svátku za účasti
československého prezidenta
Tomáše Garrigua Masaryka
a příslušníků Francouzské
vojenské mise*

*Generální štáb čs. branné moci
v roce 1920 s gen. Mauricem
Pellem v čele*

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Stabilizovaná armáda (1921–1925)

Po vybudování nové armády nastala etapa její stabilizace. V lednu 1921 byl do čela Hlavního štábu čs. branné moci jmenován francouzský brigádní generál Eugène Mittelhauser – osobnostním založením zcela odlišný typ než jeho předchůdce, divizní generál Maurice Pellé, ale v úsilí a vysoké profesionalitě neméně vytrvalý a důsledný. Na Hlavním štábu nadále působil pod jeho vedením tým francouzských generálů a vyšších důstojníků. Pod jejich dohledem a při práci na společných projektech se československý personál zdokonaloval a připravoval na plné převzetí funkcí.

Zpočátku šlo především o organizační činnosti. Souvisely s vysoce náročným procesem unifikace československé branné moci. Po úplném návratu čs. zahraničních vojsk a jejich splynutí s domácími prvky armáda dosáhla trvale stabilizovaného charakteru. V míru ji tvořilo 12 divizí, 3 jezdecké brigády a 2 horské brigády. Mírový početní stav byl uzákoněn ve výši 150 000 mužů a tomuto množství také reálně odpovídal. Vojská prezenční služba trvala na přechodnou dobu 24 měsíců, následně byla podle branného zákona trvale zkrácena na 18 měsíců. Mobilizační potenciál republiky činil až 1 800 000 mužů, ale reálně mohlo být vyzbrojeno zhruba 800 000. Těto úrovně bylo ovšem dosaženo až koncem dvacátých let.

Mittelhauserova éra je výjimečná z toho důvodu, že Hlavní štáb řídil v říjnu 1921 částečnou mobilizaci čs. branné moci. Ta byla vyhlášena v reakci na pokus bývalého rakousko-uherského císaře Karla I. o restauraci habsburské dynastie na uherském trůně. Československá branná moc měla v té době ve stavu více než 400 000 mužů.

Ve sledovaném období na Hlavním štábu zrálo i umění tvorby nástupních plánů. Vůdčími tvůrci byli Francouzi, kteří pokračovali v dříve zahájeném trendu provázanosti čs. plánů s předpokládanou činností francouzské armády. Do poloviny dvacátých let se jednoznačně preferovalo protiněmecké zaměření, třebaže byly zpracovány podklady s prakticky všesměrovou orientací a pro nejrůznější varianty ohrožení.

Příští závažné změny předznamenalo utvoření funkce podnáčelníka. Od 15. ledna 1924 se v ní na budoucí poslání náčelníka Hlavního štábu připravoval generál IV. hodnostní třídy Jan Syrový.

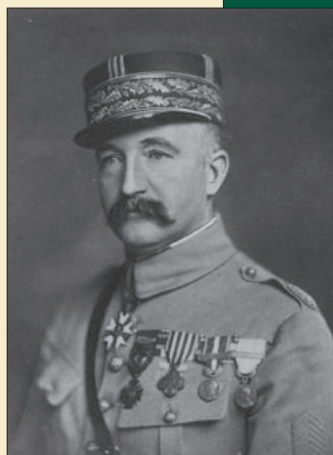

Československá přilba nového typu z poloviny dvacátých let, zkonstruovaná podle francouzského vz. 15 „Adrian“

*Generál Eugène Mittelhauser,
náčelník Hlavního štábu čs. branné moci
v letech 1921–1926*

Prezident Tomáš Garrigue Masaryk uděluje příslušníkům Francouzské vojenské mise Československé válečné kříže 1918

V červenci 1930 přestěhoval do Československa bost z nejválečnějších – bývalý, v pořadí druhý náčelník Hlavního štábu čs. branné moci gen. E. Mittelhauser, aby slavnostně odbalil pomník na bojišti u Slavkova. V Praze 4. července vzdal poctu padlým vojákům u Hrobu neznámého vojína na Staroměstské radnici

Generál Eugène Mittelhauser (sedící druhý zleva), ještě jako podřízený gen. Maurice Pellého, významně ovlivnil bojové operace během války s Maďarskou republikou rad na jaře 1919

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Dilemata mírových let (1926–1933)

Tato etapa se vyznačovala zvláštním napětím mezi perspektivami mírového vývoje a přetrvávajícím revizionismem, tedy snahou určitých států zvratit poválečné uspořádání v Evropě i mimo ni. Starosti Hlavnímu štábu způsobovala zejména otázka, jak vyhovět zapojení Československa do mezinárodního odzbrojovacího hnutí a neohrozit přitom jeho obranyschopnost. Byly to velké výzvy. Jejich závažnost zvýraznilo úplné předání nejvyšších velitelských míst z rukou francouzských generálů čs. vojenským hodnostářům. Šlo o projev změny statusu Francouzské vojenské mise. Na počátku roku 1926 se přeměnila z orgánu velitelského na poradní orgán ministra národní obrany. Prvním čs. náčelníkem Hlavního štábu se stal v lednu 1926 generál IV. hodnostní třídy Jan Syrový.

Nešlo ovšem pouze o změny nominální, ale také o počátek odklonu vojenské strategie republiky od dřívějšího primárně protiněmeckého zaměření, jež preferovali Francouzi. Po roce 1926 byl stále více zjevnější posun těžiště příprav na použití armády proti Maďarsku. Jednalo se o projev traumatizující zkušenosti čs. generálů a důstojníků z války s Maďarskou republikou rad na jaře 1919. Fronta proti německé výmarské republice se stávala z hlediska Hlavního štábu stále více pasivní. Kupříkladu studijní výjezdy na eventuální frontu proti Německu konal Hlavní štáb jen do roku 1928. Pak se soustředil na hranice s Maďarskem. Na protiněmeckou frontu se vrátil až zjara 1933.

Na přelomu dvacátých a třicátých let se Hlavní štáb ocital v nezáviděníhodné situaci. Náčelník opakovaně žádal vládní činitele o koordinaci vojenského plánování se zahraničněpolitickými zájmy, ale nejasnosti o příštím vývoji způsobily, že se mu určitějších odpovědí dostalo až koncem roku 1932. Armádní velení se však v té době potýkalo se škrty v rozpočtu Ministerstva národní obrany. Šlo o úsporná opatření zaviněná světovou hospodářskou krizí. Na armádu měla devastující účinek a na příští léta poznamenala její akceschopnost. Důsledky některých z nich se pociťovaly ještě za mobilizace v roce 1938.

*Šavle vz. 24 pro důstojníky
a generály čs. branné moci
v darovacím provedení
a vycházkový pás*

Generál Jan Syrový (vpravo) se těšil značné podpoře nejvyšších představitelů francouzské armády; uprostřed jeho francouzský protějšek, náčelník Generálního štábu gen. Maurice Gamelin, a vlevo náčelník Francouzské vojenské mise v Československé republice gen. Louis-Eugène Faucher

*Armádní generál Jan Syrový,
náčelník Hlavního štábu
čs. branné moci
v letech 1926–1933*

Prezident republiky Tomáš Garrigue Masaryk s nejvyššími armádními činiteli, které jako vrchní velitel čs. branné moci přijal 1. ledna 1934 na Pražském hradě. Zde vyslechl jejich blabopřání do nového roku. Zleva: gen. Ing. Silvestr Bláha, přednosta Vojenské kanceláře prezidenta republiky, gen. Jan Syrový, generální inspektor branné moci, Bohumír Bradáč, ministr národní obrany, T. G. Masaryk a gen. Ludvík Krejčí, náčelník Hlavního štábu

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Ve jménu modernizace obrany státu (1933–1939)

Relativní ustálenost bezpečnostní situace z počátku 30. let vystřídala s příchodem roku 1933 krize mezinárodních vztahů. Hlavní štáb na ni zareagoval zvýšenou aktivitou. Dynamika změn se projevila na konci roku i ve vedení Hlavního štábu. Generála Jana Syrového vystřídal gen. Ludvík Krejčí. Intenzivně se rozvíjely progresivní záměry s cílem modernizovat armádu podle nejnovějších trendů ve vojenství. Řada z těchto projektů ovšem byla připravena ještě ve funkčním období gen. J. Syrového. V roce 1933 se kupříkladu prohloubila vojenská součinnost se spojenci. K největším úspěchům Hlavního štábu náleželo prosazení dvouleté prezenční vojenské služby z roku 1934. Armádní velení také přesvědčilo rozhodující politiky o nutnosti vyčlenit dostatek financí na výzbrojní a opevňovací programy. Úsilí Hlavního štábu prospíval i zvýšený zájem prezidenta Edvarda Beneše. Jedním z jeho nejvýznamnějších velitelských aktů byla úprava kompetencí mezi náčelníkem Hlavního štábu a generálním inspektorem branné moci z roku 1936.

Před Mnichovem dosáhl Hlavní štáb své nejrozvinutější organizační struktury. Náčelníkovi přímo podléhal podnáčelník, I. a II. zástupce, Generální sekretariát obrany státu a Ředitelství opevňovacích prací; I. zástupce řídil 2. (zpravodajské), 3. (operační) a 5. (školské a výcvikové) oddělení; II. zástupci bylo podřízeno 1. (organizační) a 4. (etapní) oddělení a oddělení branné výchovy. Po Mnichovu vzniklo oddělení pro úpravu státních hranic. Přibližně stopadesátitisícovou mírovou armádu řídilo na Hlavním štábu před mobilizací 521 generálů a důstojníků (z toho 110 generálů zbraní, důstojníků generálního štábu a absolventů Vysoké školy válečné).

Ve druhé polovině třicátých let se mírová armáda skládala před mobilizací ze 4 zemských vojenských velitelství, 7 sborů, 17 divizí, 4 rychlých divizí a 55 letetek vojenského letectva. Po 23. září 1938 vzešla z mobilizace 4 velitelství armád, 8 sborů, 6 hraničních pásem, 12 hraničních oblastí, 21 divizí, 4 rychlé divize, 3 skupiny a 1 okrsek. Letectvo postavilo celkem 76 mobilizovaných letek, z nichž 66 patřilo polní armádě. Mírový Hlavní štáb byl základem Hlavního velitelství válečné polní armády, jehož systemizovaný stav činil tisíc osob, z toho přibližně 350 důstojníků.

Armádní generál Ludvík Krejčí, náčelník Hlavního štábu čs. branné moci v letech 1933–1939

Modernizací procházelo ve 30. letech také čs. letectvo. Opoždění za novými světovými trendy v konstrukci a výrobě leteckého průmyslu se však nepodařilo kvůli nepříznivým ekonomickým podmínkám vyrovnat. Výsledkem byly kupříkladu tyto standardní stíhací letouny čs. vojenského letectva Avia B-534

Třicátá léta byla dobou modernizace armády. Zde je ukázka prostředků útočné vozby: v popředí pojízdliví obrněné automobily vz. 30, vz. 27 a tankíčky vz. 33, v pozadí postupuje masa lehkých tanků vz. 35, tedy páteřních strojů útvarů a jednotek útočné vozby

Náčelník Generálního štábu francouzské armády gen. Maurice Gamelin (v první řadě uprostřed) byl nejdůležitějším hostem čs. vlády a vojenského velení v době závěrečných cvičení československé armády v roce 1934. Doprovázeli jej (zleva) generální inspektor čs. branné moci gen. Jan Svrstý a náčelník Hlavního štábu gen. Ludvík Krejčí (vpravo)

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

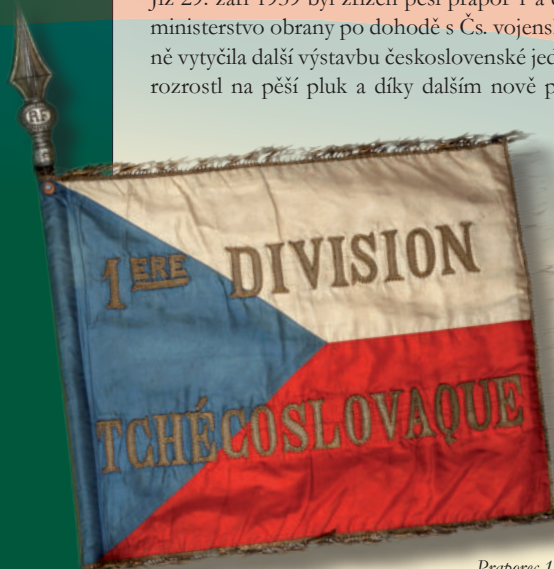

V Polsku a ve Francii (1939–1940)

Po okupaci Československa začaly protektorát opouštět stovky mladých mužů hodlajících v zahraničí vstoupit do jednotek naší armády. První vznikla v polském Krakově již 30. dubna 1939. Většina dobrovolníků zde založené Zahraniční vojenské skupiny československé směřovala přes Polsko do Francie, kde v srpnu 1939 vznikla Československá vojenská kancelář v čele s generálem Sergějem Ingramem s úkolem připravit po všech stránkách postavení čs. zahraniční armády. Po ustavení Československého národního výboru (ČSNV) se na podzim přeměnila na Československou vojenskou správu, která podle usnesení ČSNV měla za povinnost spravovat všechny jeho vojenské záležitosti. Náčelníkem Čs. vojenské správy se opět stal generál S. Ingr. Skládala se ze tří odborů (I. vojensko-politický, II. všeobecně vojenský, III. letecký) a pomocných orgánů, včetně Kárného výboru I. stolice, Odvolacího kárného výboru a soudu. Dále při ní také působila Československo-francouzská vojenská mise. Ti, kteří zůstali v Polsku, se po vypuknutí druhé světové války 1. září 1939 zapojili do bojů s Němci, část pod vedením pplk. Ludvíka Svobody přešla do sovětského zajetí.

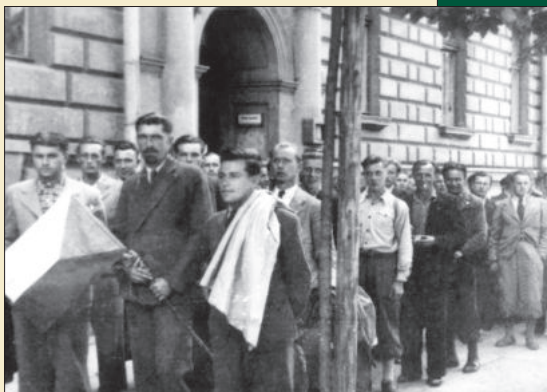
V jihofrancouzském městě Agde se začala formovat československá jednotka. Již 29. září 1939 byl zřízen pěší prapor 1 a dne 14. prosince vydalo francouzské ministerstvo obrany po dohodě s Čs. vojenskou správou směrnicí, která konkrétně vytyčila další výstavbu československé jednotky v Agde. Pěší prapor se vzápětí rozrostl na pěší pluk a díky dalším nově přichozím mohla být 15. ledna 1940

postavena 1. československá divize. Na konci května dosáhla početního stavu téměř 11 500 mužů. V polovině června, kdy vojenská situace na bojišti byla již kritická, odjelo z Agde na frontu na 5 000 příslušníků tzv. divizní pěchoty. Při ústupových bojích se plně osvědčili a stovky z nich obdržely vysoká československá vojenská vyznamenání.

Praporec 1. čs. divize ve Francii

*Českoslovenští dobrovolníci
před konzulátem v Krakově
v Polsku v roce 1939*

*Armádní generál Louis-Eugène Faucher,
náčelník Československo-francouzské vojenské
misie, mezi československými důstojníky
v Agde (druhý zprava budoucí ministr
londýnského MNO arm.gen. Sergej Ingr)*

*Dne 9. května 1940
převzal pěší pluk 1
plukovní prapor*

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Ve Velké Británii (1940–1945)

Po pádu Francie se centrum zahraničního odboje přeneslo do Velké Británie. Nejvyšším správním úřadem čs. branné moci se stalo v červenci 1940 nově zřízené Ministerstvo národní obrany, které nahradilo Československou vojenskou správu ve Francii. Do čela londýnského MNO se postavil generál Sergěj Ingr, jenž zároveň vykonával funkci hlavního velitele čs. branné moci. Spojení prezidenta Edvarda Beneše s ministerstvem zajišťovala Vojenská kancelář prezidenta republiky. Styk Státní rady s ministerstvem udržoval Branný výbor ve spolupráci se státním tajemníkem na MNO (od konce listopadu 1941 státní ministr). Ministerstvo se skládalo ze štábu, čtyř odborů a Pomocného úřadu MNO, které plnily i úkoly oddělení předválečného Hlavního štábu. Během války došlo k několika strukturálním úpravám londýnského MNO. V roce 1941 ukončil svoji činnost jeho III. odbor (letecký) a v roce 1944 také II. odbor (ofenzivní a obranné zpravodajství). Dále na ministerstvu působil Kárný výbor I. stolice a Odvolací kárný výbor. Ministru národní obrany byl rovněž podřízen Inspektorát čs. letectva, vojenské mise, vojenští atašé, styční důstojníci a od října 1944 i Velitelství osvobozeného území.

V lednu 1943 byl v Londýně vytvořen Štáb pro vybudování čs. branné moci. Jeho řízením byl pověřen generál Bedřich Neumann, kterému podléhaly nejprve tři a později čtyři oddělení (1. oddělení – organizační; 2. oddělení – zpravodajské, tj. bývalý II. odbor; 3. oddělení – operační; 4. oddělení – materiální), pomocný úřad a studijní skupina. Na podzim 1944 byl však tento štáb zrušen a nahradilo ho Hlavní velitelství čs. branné moci. Hlavním velitelem jmenoval prezident Edvard Beneš dosavadního ministra národní obrany Sergěje Ingra. Ten se zároveň stal i nejvyšším vojenským velitelem všech čs. vojenských jednotek v zahraničí a na osvobozeném území Československa. Velitelství mělo za úkol vypracovat plán výstavby poválečné československé armády, kromě toho se ovšem také zabývalo repatriací čs. občanů, potrestáním válečných zločinců a účastnilo jednání Mezispojeneckého výboru pro příměří. Hlavní velitelství ukončilo činnost vznikem Ministerstva národní obrany na území osvobozeného Československa.

*Britská přilba Mk II
s maskovací sít'kou*

*V roce 1941
navštívil čs. vojáky
ministrský předseda
Winston S. Churchill;
na snímku v doprovodu
Edvarda Beneše a velitele
brigády generála Bedřicha
Neumanna*

*Výcvik v Buzuluku
– zleva: Otakar Jaroš,
Bohumír Lomskej,
Jaroslav Dočkal,
Ladislav Bedřich*

*Absolventi prvního kurzu v STS 25
– je mezi nimi i jeden z členů operace Anthropoid,
rtm. Josef Gabčík (třetí zprava)*

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Na cestě k totalitě (1945–1948)

Počátkem dubna 1945 vznikla v Košicích nová čs. vláda. Její programové prohlášení dávalo tušit, že poválečný vývoj ČSR bude směřovat více doleva a hlavním spojencem bude Sovětský svaz. Ministrem národní obrany se stal generál Ludvík Svoboda a náčelníkem Hlavního štábu generál Bohumil Boček. Exilové MNO a Hlavní velitelství v Londýně se ocitly zcela mimo hru. Mezitím v květnu vypuklo v Čechách povstání proti německé okupační správě, které vyvrcholilo osvobozením Prahy 9. května 1945 Rudou armádou. V tu dobu už jihozápadní Čechy osvobodila americká armáda. Československo bylo dočasně rozděleno na dvě okupační zóny.

Již v květnu 1945 vešla v platnost první organizace čs. branné moci a byl položen základní strukturální rámec Hlavního štábu. Po několika změnách byla v říjnu 1947 zavedena nová mírová organizace, která snížila plánované počty na 155 000 mužů. Rovněž se stabilizovala struktura Hlavního štábu. Tvořilo ho devět oddělení a velitelství druhů zbraní. Hlavní správa osvěty a výchovy a 5. oddělení (Obranné zpravodajství) byly přímo podřízeny náčelníkovi Hlavního štábu (předepsané počty MNO a Hlavního štábu představovaly v roce 1947 celkem 2 873 osob).

Teritorium Československa bylo rozděleno na čtyři oblasti s velitelstvím v Praze, Táboře, Brně a Bratislavě, se šesti armádními sbory a 16 divizemi. Nově budovaná československá armáda se v tomto období rovněž významně zapojila do organizování odsunu německého obyvatelstva z pohraničí a spolu se Sborem národní bezpečnosti zasáhla i do bojů na Slovensku proti banderovcům, kteří se v letech 1945 až 1947 snažili přes československé území dostat do zajetí na Západ. Armáda v těchto letech také již nebyla přísně apolitická jako za první republiky a záhy se stala předmětem zájmu politických stran, především komunistů, o získání převahy v mocenském boji ve státě.

*Československý vojenský řád
Za svobodu*

*Armádní generál
Bobumil Boček,
náčelník
Hlavního štábu
v letech 1945–1948*

*Prezident Edvard
Beneš při přehlídce
na Staroměstském
náměstí v roce 1945*

Samopalníci na tanku Cromwell

*Spitfiery čs. stíhacích perutí po přeletu
z Velké Británie do Československa*

*V roce 1947 se novým druhem
zbraně stalo výsadkové vojsko;
výcviku prvních výsadkářů
přiblížil ministr národní obrany
armádní generál Ludvík Svoboda*

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Sovětizace armády (1948–1955)

Zásadním zlomem pro československou armádu se stal komunistický převrat v únoru 1948. Do něj se čs. branná moc nezapojila a zůstala neutrální. Ovšem již v březnu a dubnu muselo její řady opustit 27 generálů a dalších 813 vysokých důstojníků. Následná vlna čistek ve velitelském sboru zasáhla všechny jeho skupiny (vojáky ze Západu, z Východu, z domácího vojska, odbojáře i „španěláky“). V letech 1948 až 1953 bylo z celkového počtu více než 13 000 příslušníků velitelského sboru skoro 4 000 důstojníků propuštěno z politických důvodů, takřka 1 000 odsouzeno k vysokým trestům odnětí svobody, 28 popraveno na základě vykonstruovaných soudních procesů, téměř 500 odesláno do táborů nucené práce a 2 500 vystěhováno do přikázaných míst. Perzekuce nezasáhla jenom vojáky z povolání, ale postihla i vojáky v základní službě. Politicky nespolehliví – tzv. éčkaři – vykonávali vojenskou základní službu beze zbraní u pomocných technických praporů, a to často v nevyhovujících a životu nebezpečných podmínkách.

V první polovině padesátých let se rovněž zásadně změnila čs. armáda. Ta byla od roku 1950 budována podle sovětského vzoru tak, aby nejpozději v roce 1953 byla připravena na možný světový konflikt. Už v srpnu 1950 došlo k podstatné reorganizaci MNO vytvořením systému hlavních správ a přetvoření Hlavního štábu na Generální štáb se třemi velkými správami: operační, organizační a mobilizační, bojové přípravy (předepsaný počet zaměstnanců MNO a GŠ v roce 1954 tvořilo 4 713 osob). Za branné pohotovosti státu vytvářel Hlavní velení, které velelo dvěma vševojskovým armádám a jednomu sboru (od poloviny padesátých let dvě prvosledové a jedna druhosledová armáda). Dále také proběhla rozsáhlá

redislokace svazků armády se záměrem posílit obranu západní hranice ČSR.

Dosavadní oblasti nahradily dva vojenské okruhy. V roce 1953 měla čs. armáda necelých 300 000 osob se 14 vševojskovými svazky a byla plně pod kontrolou Komunistické strany Československa. Velení armády bylo zcela závislé na rozkazech přicházejících z Moskvy, bez možnosti vlastní iniciativy.

*Nárameník
vrchního velitele
čs. branné moci*

*Armádní generál Šimon Drgáč,
náčelník Hlavního štábu
v letech 1948–1950*

*Armádní generál
JUDr. Jaroslav Procházka byl
náčelníkem Generálního štábu
v letech 1950–1952*

*Generálplukovník
Václav Kratochvíl,
náčelník
Generálního štábu
v letech 1952–1958*

Piloti u letadel Avia S-199

Přesun tanků T-34/85 s výsadkem během cvičení

*Na počátku padesátých let
dostoupila politizace armády
vrcholu, stranické organizace
působily i na nejnižší
úrovni – snímek ze zasedání
útvorové organizace KSČ*

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

V prvním sledu Varšavské smlouvy (1956–1968)

Na zavedení jaderných zbraní do výzbroje armád Sovětského svazu a USA v polovině padesátých let musely Generální štáb i československé velení reagovat pod pečlivým dohledem sovětských poradců. Od poloviny padesátých let procházela Československá lidová armáda (ČSLA) několika zásadními restrukturními reorganizacemi. Ty měly zajistit co nejsnazší přechod mírové armády na válečnou organizaci a ochránit tak zčásti svazky polní armády před jadernými údery nepřítele, aby mohly v nejkratší možné době zahájit proti němu bojové operace. Zrušením sborů se zjednodušil systém velení a v roce 1958 proběhla další reorganizace armády. Došlo ke zrušení jednoho vojenského okruhu a vzniku 1. armády a 4. armády. Zjednodušil se systém typů vševojskových svazků přechodem na motostřelecké a tankové svazky (dosud byly střelecké, mechanizované a tankové). Zároveň poklesl mírový počet armády na 182 000 osob a tím i počet osob na MNO a GŠ na 2 869.

V šedesátých letech se uskutečnila celá řada změn ve složení Generálního štábu a MNO. Od podzimu 1961 začalo československé velení na pokyn z Moskvy stavět pro případ války Československý front začleněný do bojové sestavy vojsk zemí Varšavské smlouvy. Jeho velitelství by vytvářelo MNO a GŠ. Současně ČSLA procházela rozsáhlou modernizací své výzbroje, která jí zaručovala větší manévrovost, údernou sílu a poskytovala ochranu proti zbraním hromadného ničení. Ve stejné době Generální štáb ČSLA také začal hledat vlastní cestu při koncipování československé vojenské doktríny a výstavbě armády. V září 1965 byly zřízeny tři vojenské okruhy: Západní, Střední a Východní. O rok později vznikly podřízením Pohraniční stráž armádě jednotné ozbrojené síly a její mírové počty stouply na více než 220 000 vojáků. Tím byly uspokojeny i požadavky Spojeného velení v Moskvě v otázce mírových počtů ČSLA.

*Čepicový znak
vojáků z povolání
v letech 1954–1964*

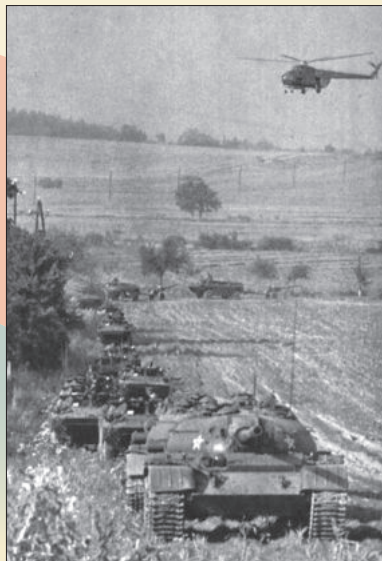
*Taktický stíhací bombardovací
letoun Suchoj Su-7 na stojánce
při předletové přípravě*

*Armádní generál
Otakar Rytíř,
náčelník Generálního
štábu ČSLA
v letech 1958–1968*

*Průzkumníci
na předsumté
hlídce*

*Součástí aliančních povinností států Varšavské
smlouvy byla účast na společných vojenských
cvičeních; zde tanky Maďarské lidové armády
na cvičení VLTAVA v roce 1966*

Tanky T-54A na přehlídce 9. května 1961

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

Okupace a normalizace (1968–1989)

Nastoupený reformní kurz ve druhé polovině šedesátých let vyvrcholil pražským jarem v roce 1968. Rozběhl se rehabilitační proces, který se týkal také vojáků z povolání i v základní službě perzekvovaných v první polovině padesátých let. V ČSLA začala vznikat nová profesní a zájmová sdružení, která do značné míry nahradila činnost armádních stranických organizací. Do velení armády přišli lidé v čele s novým ministrem národní obrany generálem Martinem Džúrem. Rovněž se začala zvažovat možná neutralita Československa či v krajním případě jeho vystoupení z Varšavské smlouvy. Reakce Sovětského svazu a jeho spojenců na sebe nenechala dlouho čekat. Po neúspěšných politických jednáních s československou stranou začala v noci z 20. na 21. srpna 1968 vojska pěti států Varšavské smlouvy obsazovat území Československa. Ke střetům s okupanty došlo i během obsazení budovy Generálního štábu.

Invae ukončila pražské jaro a znamenala počátek „normalizace“. V květnu 1969 začala v ČSLA prověrka, během níž bylo z armády vyhozeno na 6 500 vojáků z povolání. Čistka citelně postihla i Generální štáb. V důsledku přítomnosti okupačních sil musel provést urychlenou redislokaci ČSLA, která se týkala velkého počtu osob a techniky. Došlo k vytvoření Západního vojenského okruhu frontového typu a ke zrušení Středního vojenského okruhu i snížení početního stavu armády o 20 000 mužů. Změnily se také předepsané počty zaměstnanců na MNO a GŠ: v roce 1970 činily 2 221 osob a v roce 1988 stouply na 2 510 osob.

Po demonstracích z roku 1969 vzrostla i vnitřní úloha armády. Na základě usnesení Rady obrany státu vydal ministr národní obrany trvale platný rozkaz pro vyčlenění sil a prostředků ČSLA k zabezpečení klidu a pořádku na území Československé socialistické republiky (ČSSR). V roce 1972 přešla Pohraniční stráž pod Ministerstvo vnitra a v roce 1976 byla do složení armády převedena vojenská část Civilní obrany. Zavedením moderní bojové techniky ve druhé polovině sedmdesátých let došlo k přechodu vševojskových divizí

ČSLA na tzv. jednotypovou organizaci. Ve druhé polovině osmdesátých let nastává oteplení vztahů mezi velmocemi a snaha snížit počty jaderných a konvenčních zbraní. To vyústilo v jednostranné snížení početních stavů Sovětské armády. Československo se k tomuto kroku připojilo závazkem snížit v letech 1989–1990 armádu (200 000 mužů) o 15 procent.

*Čepice se štítkem vz. 62
pro vojáky z povolání*

*Generálplukovník Ing. Miloslav Blabník,
náčelník Generálního štábu ČSLA
v letech 1979–1987*

*Svazky ČSLA se od sedmdesátých let povinně „družily“
se Střední skupinou sovětských vojsk, která zůstala
na území Československa po odchodu okupačních jednotek*

OT-64 SKOT překonávají vodní plochu

Z náročného výcviku jednotlivce

*Sovětský tank blokující
Jindřišskou ulici v Praze*

KAPITOLY Z DĚJIN GENERÁLNÍHO ŠTÁBU

V demokracii a aliančních strukturách (po roce 1989)

Události 17. listopadu 1989 urychlily vývoj ve společnosti a vedly k pádu komunistického systému. Přestože armáda byla připravena potlačit projevy nesouhlasu s tímto režimem, nakonec nezasáhla a zůstala neutrální. S koncem mocenského monopolu jedné strany skončil i její dohled nad armádou. Na přelomu let 1989 a 1990 došlo ke zrušení armádního stranickopolitického aparátu a oslovení soudruhu. Název Československá lidová armáda se změnil na Československá armáda. Nová situace postavila Generální štáb před řadu nových problémů, včetně nové doktríny ozbrojených sil. Vedle této vnější transformace byly rovněž provedeny změny ve struktuře a organizaci armády. Došlo ke zrušení Západního vojenského okruhu, Východního vojenského okruhu i velitelství armád a v roce 1992 vznikla vojenská velitelství Západ (se sídlem v Táboře), Východ (v Trenčíně) a Střed (v Olomouci). Redukoval se počet vševojskových svazků a byla vyřazována nepotřebná bojová technika v souladu se Smlouvou o konvenčních ozbrojených silách v Evropě. Po politických jednáních se Sovětským svazem byla podepsána dohoda o stažení sovětských vojsk z území Československa do 30. června 1991. Dne 1. července 1991 zanikla Varšavská smlouva.

K 31. prosinci 1992 skončil společný stát Čechů a Slováků a tím i Československá armáda. Početní stav mírové Armády České republiky (AČR) byl při dělení federace stanoven na více než 93 000 vojáků. Od roku 1993 prošla armáda, včetně Generálního štábu, náročnou restrukturalizací, během níž se stala pevnou součástí euroatlantických struktur, členem NATO od 12. března 1999, a zakončila ji plnou profesionalizací v roce 2005 s upraveným systémem aktivních záloh. Zcela se změnila i struktura Generálního štábu. Byl opuštěn sovětský model správ a zaveden systém sekcí a ředitelství. Nově se některé pravomoci přenesly na civilní část na Ministerstvo obrany, tím došlo k lepší optimalizaci v systému řízení a velení. Spolupráce se západními demokratickými umožnila řadě důstojníků GŠ získat zkušenosti na západních vysokých vojenských školách, mnozí z nich je pak využili při svém působení ve strukturách NATO. Od roku 1990 se příslušníci armády také zúčastnili řady zahraničních misí pod záštitou OSN nebo NATO na různých částech zeměkoule.

*Nášivka příslušníků
mise KFOR v Kosovu*

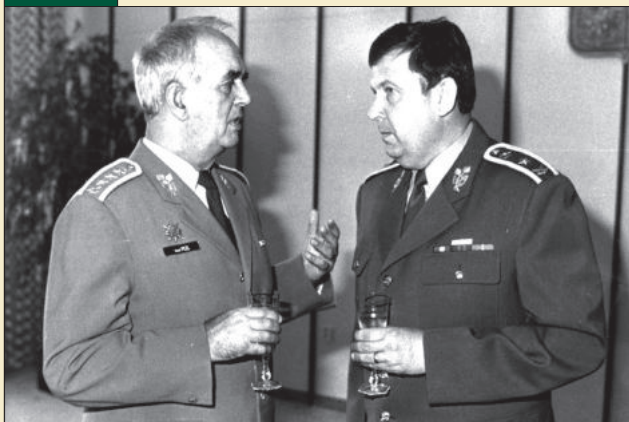
*Odjezd sovětských
jednotek
z Československa*

*Armádní generál Ing. Vlastimil Pívek (NG.Š. AČR v letech 2007–2012)
ještě jako náčelník Vojenské kanceláře prezidenta republiky v roce 2006*

Příslušníci Armády České republiky v misi ISAF v Afghánistánu v roce 2005

*Armádní generál Ing. Karel Pezl,
bývalý náčelník Generálního
štábu ČSA/ AČR
(v letech 1991–1993),
a nový NGŠ AČR
genplk. Ing. Jiří Nekvasil
(1993–1998) v roce 1993*

*Střídání ve funkci náčelníka Generálního štábu Armády České republiky v roce 2002
– zprava: prezident České republiky Václav Havel, nastupující
arm. gen. Ing. Pavel Štejska, MSc. (NGŠ AČR 2002–2007)
a odcházející arm. gen. Ing. Jiří Šedivý (NGŠ AČR 1998–2002)*

*U příležitosti oslav
Dne vítězství povýšil
prezident Miloš Zeman
8. května 2014 náčelníka
Generálního štábu AČR
Ing. Petra Pavla, M.A.,
do hodnosti armádního generála*

**Autoři výstavy: PhDr. Karel Straka, Ph.D.
Mgr. Jan Šach**

Fotografie: VHÚ Praha, VÚA-VHA Praha

Zobrazené exponáty jsou ze sbírek VHÚ Praha

**Grafické zpracování: Andrea Bělohlávková
Jazyková redakce: Mgr. Jiřina Švarcová**

